

PERSONA GRATA

LODEWIJK VAN DER REE

Hollandis sündinud ja kasvanud dirigent Lodewijk van der Ree on viimased kuus aastat elanud Eestis. Samm-sammult on ta üha enam kaasa teinud siinses muusikaelus. Lodewijk on Eesti Filharmoonia Kammerkoori juures tegev koormeistri ja tenorirühma lauljana ning aeg-ajalt ka dirigendina mõnel kontserdil ja salvestusel. Hiljuti sai ta ka segakoori Noorus peadirigendiks ja kammernaiskoori Sireen külalidirigendiks. Jaanuaris 2022 lisandus tema tegevusele veel orkestridebüüt Tallinna Kammerorkestri ees.

Sul on viimastel aastatel olnud palju huvitavat tööd ja olulisi sündmusi elus. Kas sinu tee koosneb juhustest või planeerid sa teadlikult oma samme ja sead eesmärgi, mille poole püüda?

Ei, ma ei mõtle peaaegu üldse oma karjääri kujundamisele. Töötan praegu Eesti Filharmoonia Kammerkoori koormeistrina ja teen seda, mis mulle kunagi tundus kättesaamatu. Igapäevane töö professionaalse kooriga annab mulle arenemiseks palju ruumi, ma suhtun sellesse nagu õppeprotsessi. Ma saan ka võimalusi kontsertidel juhatada, mis on omaette väljakutse. Kas ma võiksin ennast edaspidi tunda rohkem dirigendina, kellel on ka oma koor, seda ma praegu veel ei oska öelda. Aga mulle meeldib kontserdikavasid koostada — näiteks tegin kava ansamblile Floridante, kellega esinesime hiljuti Tallinnas ja Tartus.

Liigume ajas tagasi. Kas sulle oli juba lapsepõlves selge, et sinust saab muusik?

Muusika tuli minu ellu väga hilja. Elasin Hollandis Leideni lähedal Voorshotenis. Läksin viieteistkümnenda aastalt uude kooli, kus oli väga hea muusikaõpetaja. Ta innustas meid bändi tegema ja mina sain seal basskitarri. Viimasel kooliaastal oli meil koolis bände juba palju ja mina olin kõigis neis basskitarrimängija. Siis aga sattusin kuulama Bachi muusikat. See meeldis mulle nii väga, et ma õppisin bassi peal mängima isegi üht Bachi tšellosüiti.

Kaheksateistkümnenda aastana kuulsin ma Stravinski „Kevadpühitsust“. See oli mulle täielik šokk! Selle teose pärast otsustasin minna õppima klassikalist muusikat. Läksin Utrechti ülikooli õppima muusikateadust — mõtlesin, et kui ma ei oska midagi mängida, siis tahaksin vähemalt muusikast rohkem teada. Ma laulsin ka ülikooli kammerkooris, mille dirigent sai aru, et mul on „kõrvad peas“, ja palus mul aeg-ajalt proovides abiks olla. Nii süvenes mul huvi koorimuusika vastu. Ma jätsin stuudiumi muusikateaduse erialal pooleli ja asusin Amsterdami Konservatooriumis koorijuhtimist õppima. Sel ajal juhatasin juba ka harrastuskoore.

Pärast õpingute lõppu jätkasid sa Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia magistrantuuris. Miks sa just Eesti kasuks otsustasid?

Lodewijk van der Ree januari 2022.

Evelini pärast (Lodewijki abikaasa on helilooja Evelin Seppar – A. I.). Ma sain Hollandis ette laulda Risto Joostile, kes oli toona Madalmaade Kammerkoori peadirigent. Ta pakkus mulle võimalust teha Eestis Voces Musicalesega paarinädalast kontserdiprojekti. See oli 2012. aastal; Evelin laulis ka siis Voceses ja seal me kohtusimegi. Kuna Evelin elas ühe aasta Hollandis, siis oli 2016. aasta jaanuaris minu kord Eestisse tulla.

Kas võrdleksid õppimist Hollandi ja Eesti muusikakõrgkoolides?

Amsterdavis on palju suurem konservatoorium, kuid väiksem dirigeerimisosakond – kõigi kursuste peale kokku oli minu ajal viis tudengit ja üks õppejõud, lisaks külalisõppejõud. Hollandis ei ole tugevat koorilaulutraditsiooni, aga seal on mitmekülgne repertuaar ja õpetatakse tundma erinevate ajastute stiile. Kui õppisime renessansiajastu muusikat, siis tuli meid juhendada selle stiili asjatundja, kui barokki, siis barokkmuusik.

Kui ma Hollandis sain teadmised erinevatest stiilidest, õppisin tundma varajast ja nüüdismuusikat, siis Eestis keskendusin dirigeerimistehnikale ja romantilisele muusikale. Minu õppejõud EMTAs, Hirvo Surva on väga hea pedagoog, teab täpselt, mida tahab ja kuidas kahe aasta jooksul tudengit suunata. Tal on oma kindel nägemus muusikast, kuid juured on tal kindlalt eesti koorimuusikatradsioonis. Hollandis oli õpetaja Jos Vermuntiga koos palju rohkem otsimist.

Kas võib öelda, et Holland peegeldub ka sinu muusikalises maitstes?

Kindlasti olen ma mõjutatud hollandi heliloojate koolkonnast, kus on tun-

da pisut irooniat ja sarkasmi, näiteks Louis Andriessenist. See on ilmselt ka kõige suurem erinevus eesti ja hollandi muusika vahel. Hollandi muusika rütm on mitmekülgsem ja kõlapilt selgem, Eestis on aga rohkem tekstuuri ja atmosfääri ning heliloojad tunduvad olevat tõsisemad.

Hollandlastele on ka iseloomulik, et nad ütlevad alati, mida mõtlevad, ja võib-olla ka mitte nii delikaatselt. Nad ei võta ennast ülearu tõsiselt, pigem eneseirooniliselt. Ehk on siin natuke kalvinistlikku suhtumist: ära arva, et sa oled midagi erilist – sa ei ole seda. Hollandlastele ei meeldi näiteks, kui mõni ego väga välja paistab. Nad ütlevad: „Tee lihtsalt oma asja.“ See on kindlasti tajutav ka hollandi muusikas ning ka minu iseloomus ja arusaamades.

Kindlasti on iga helilooja loomingus tunda tema rahvust ja traditsioone, aga kuidas need mõjutavad koorimuusika elu?

Hollandis lauldakse sama palju harrastuskoorides kui Eestis, seal on umbes miljon koorilauljat. Aga koorimuusika ei ole seotud rahvusliku identiteediga ja lauljatel ei ole sellist missioonitunnet nagu Eestis. Siin on koorilaul, eesti keeles laulmine ja laulupeod mänginud suurt rolli rahva iseolemises ja vabadusetunnetuses. Seetõttu ei ole kooris laulmine lihtsalt kokkutulemine, see on oluline osa kultuurist, mida peab elus hoidma.

Hollandi harrastuskooridel on olnud läbi aastasade palju laiem repertuaar, lauldakse paljudes erinevates keeltes ja muusikastiilides. Repertuaar on Hollandis võib-olla huvitavam, aga põhjus, miks lauldakse, ei ole ehk nii sügav kui Eestis.

Oled elanud Eestis kuus aastat, valdad väga heal tasemel eesti keelt ja tundub, et oled siia hästi sisse elanud. Aga kuidas sa end siin tegelikult tunned?

Kindlasti aitab palju kaasa see, et ma suhtlen eesti keeles. Pean ütlema, et hollandlastel ei ole suurt rahvusliku uhkuse tunnet. Ka ma ise ei tunnetata nii selgelt oma identiteeti hollandlasena. Igatsen küll peret ja sõpru, aga minu jaoks ei ole nii dramaatiliselt erinev olla Eestis või Hollandis, elan lihtsalt Euroopas. Nii paljude toredate inimeste keskel ja fantastilisel töökohal tunnen ma ennast siin nagu kodus.

Oled Eesti Filharmoonia Kammerkooris tegutsenud koormeistrina kaks aastat. Mis tõi sind selle koori juurde?

Ausalt öeldes ma ei teagi, kellel ja kuidas see mõte tuli. Külaliskoormeisterina tegin ma esimese projekti 2019. aastal Pärdi päevadel, kui valmistasin ette Thomas Adèsile Arvo Pärdi teose „Stabat mater”. Sellele järgnesid Schnittke „Patukahetsussalmid”, mida juhatas Kaspars Putniņš. Seda keerulist teost õpiti väikestes gruppides, mida juhendasid neli koormeistrit, nende hulgas ka mina. EFK tollase koormeistri Heli Jürgensoni kõrval sain ma teha algust ja kui Heli läks tööle rahvuskooperisse, siis pakuti mulle koormeistri kohta.

EFK lauljad on sind iseloomustanud kui konkreetset ja täpset, ilma liigsete emotsioonideta ja põhjalikku koormeistrit, kes julgeb otsida lähendusi ja on kursis maailmamuusikas toimuvaga. Nad hindavad väga sinu keelteoskust, mis võimaldab sul lauljaid ka keeleliselt juhendada. Mainiti ka, et sa oskad teose proovi õigel het-

kel lõpetada. Kas sellest võib järeldada, et sul ei teki kiusatust teosest n-ö oma lugu kujundada?

Kindlasti peab proovis musitseerima, muusikas ei saa töötada ainult tehnilise poolega. Aga ma tean, et kui ma olen koormeister, siis ei ole oluline, mis on minu nägemus teosest. Võib-olla on mul seetõttu lihtne, et ma ei tunne ennast kunstnikuna, vaid pigem käsitöölisena. Mulle tundub, et ma olen õiges kohas, sest mulle hullult meeldib töö proovisaalis, kus ma saan eksperimenteerida.

Palun too mõni näide huvitavatest õppetundidest proovisaalis.

Hollandis tegin ma Daniel Reussi kõrval tööd ka profikooriga Cappella Amsterdam; juhatasin näiteks Stockhauseni teost „Engel-Prozessionen”. Aga põhitöö oli mul harrastuskooridega, kus töötempo on teine ja kus peab olema rohkem õpetaja rollis. Profikooris piisab sageli ainult vihjest ja kohe teatakse, mida teha. Töö käib teiste muusikutega, kes on minuga samal tasemel ja lauljatena minust paremad. See on huvitav tasakaal, ma võtan küll vastutuse ja otsustan, kuid me oleme võrdsed. Ma ei mängi kooril nagu pilil, ma töötan koos teiste muusikutega. Materjali õppimine ei ole tuim töö, see on koosmusitseerimine ja -tunnetamine. Me ei õpi ainult oma partiid laulma, vaid ka koos hingama. Ma rõõmustan alati, kui kogu rühm laulab proovis järsku vale nooti. See on rühmatunne – keegi valib vale suuna ja teised lähevad sellega kaasa.

Minu Lääne-Euroopa perspektiivist vaadates ei kõla EFK homogeenelt, sest lauljate tehnika, hääle värv ja dünaamika on erinev, aga see on osa koori karakterist, kus on nii erinevad lauljad. Parematel kontsertidel, kui te-

Lodewijk van
der Ree Eesti
Filharmoonia
Kammerkoori
proovis jaanuaris
2022.

Anneli Ivaste fotod

kib ühine tunnetus, on koor kõlanud nagu üks organism.

Lauljad iseloomustavad sind kui asjalikku ja rahulikku inimest. Aga kas sind miski tasakaalust välja ka võib viia?

Mind häirib väga, kui muusikat tehakse ükskõikseks, sest muusika on oma olemuselt emotsionaalne. Samas ei saa nõuda, et inimesed annaksid endast proovisaalis igal hetkel kõik. Emotsioon muusikas ei tähenda ainult äärmuslikke tundeavaldusi, nutmist või karjumist, sest kunst ei pea olema ainult suur draama. Teosega võib tuttavaks saada nagu teise inimesega – ei pea ju olema ainult armastus või vihkamine, võivad olla õrnad ja tundlikud suhted. Loodan, et annan inimestele ruumi ise mõelda, miks mingi teos on neile oluline, või kui ei ole, siis kuidas sellega koos elada.

Oled koormeistrina teoseid ette valmistanud paljudele tuntud diri-

gentidele, nende hulgas ka Susanna Mälkkile ja Sir Simon Rattle'ile, kes juhatasid möödunud suvel Aix-en-Provence'i ooperifestivalil Kaija Saariaho ooperi „Süütus” ja Richard Wagneri ooperi „Tristan ja Isolde” etendusi. Sina juhatasid siis koori, kes seisis lava taga. Mida sa nendelt korüfeedelt õppisid?

Susanna Mälkki oli fantastiline; ta on üks paremaid dirigente, keda ma tean. Ta oli nii inimlik ja emotsionaalne, samas ülitäpne, nagu keeruka nüüdismuusika dirigeerimine vajab. Oli küll praktilisi probleeme, mida lahendasime, kuid ta ei unustanud kunagi ära, millest „Süütus” räägib ja miks see on muusikasse pandud. See oli imetlusväärne, kuidas ta andis lühikese ajaga nii suurele koosseisule suuna kätte. Ta uskus helilooja loomingusse, mida ta tunneb dirigendina kahtlemata paremini kui keegi teine maailmas.

Jaanuaris pakuti sulle ootamatult võimalust juhatada Kristjan Randalu

loominguga kontserti „Autoritund“, kus tulid ettekandele „Emigrane“ keelpillidele ja „Nach dem Anfang vom Ende“ klaverile ja keelpillidele ning kus esiettekandes kõlas „Sinu hommikuvalguse hetk“ koorile ja orkestrile. Milline suhe tekkis sul Randalu muusikaga?

Kristjan Randalu on fantastiline ja inspireeriv muusik. Kohe, kui ta klaveri taha istus, oli aru saada, millist kõla ta soovib. Ta teadis alati, mida tahtis, ja juhtis sellele ka tähelepanu. Kristjan Randalu on rikkaliku fantaasiaga helilooja, tema muusika on värvikas ja mitmekülgne. Seda oli kuulda ka kõnealusel kontserdil, kus kõlasid kolm täiesti erinevat teost.

Kooriteose puhul oli aru saada, et ta tunnetab väga hästi koori, oskab hästi juhtida nii, et oleks mugav laulda. Muusika lähtus tekstist, kulges loogiliselt, kuid mitte etteaimatavalt. Randalu harmoonia on väga rikkalik, tema helikeel ei ole magus, selles on võrtsi ja kontraste. Loodan väga, et ta kirjutab edaspidi midagi ka *a cappella*-koorile.

Randalu uues teoses kõlab mure looduse pärast. Räägi palun, mis teemad sind ennast eriliselt puudutavad ja mida sa tahaksid oma kontserdikavadega publikuni tuua.

Looduse teema on ka mulle väga hingelähedane: kuidas suhestuvad omavahel inimene ja loodus, milline on nendevaheline tasakaal. Seda teemat puudutab näiteks Pelle Gudmundsen-Holmgreeni teos „Three Stages“. Aga ma olen näiteks teinud Cappella Amsterdamiga ka kava, mis räägib ajast ja sellest, kuidas me seda tunnetame. Selle kava selgrooks oli üks luulerida T. S. Elioti poemist: „*Time and the bell have buried the day*“. See terviklik

kompositsioon koosnes eri stiilides teostest; seal oli näiteks Gubaidulina, Schumanni ja Ockeghemi loomingut, lisaks Liisa Hirschi uus teos. Pean seda üheks oma suuremaks õnnestumiseks.

Ütlesid, et oma teed sa teadlikult ei planeeri ja samme ette ei mõtle, aga kindlasti on sul muusikat, mille poole sa liigud, ja unistuste teoseid, mida soovid esitada?

Need ei ole suured teosed, võib-olla renessanss ja nüüdismuusika vokaalansamblile. Ehk võiksin kunagi luua vokaalansambli, näiteks kaheteistkümmene lauljaga. Olen ka ise laulnud kolm aastat Vox Clamantises, mis on väga hea ansambel. Varajasest muusikast tahaksin tegelda Josquini, Ockeghemi ja Dufay loominguga. Nüüdismuusikast huvitab mind juba ammu Enno Poppe looming. Ta töötab mikrotonaalsusega, tema muusika viib sind justkui kaaluta olekusse. Kuna tal on väga hea ettekujutus sellest, kuidas tema muusika kõlab, siis on see ka teistele hästi kuulda. Poppe muusika on väga orgaaniline, selles on kontrapunkt ja harmoonia, kuid see on täiesti unikaalne, nagu tuleks teiselt planeedilt. Tema lummas muusika puudutab mind väga, sest sellega käib kaasas midagi, millest päris lõpuni aru ei saa. Veel meeldib mulle näiteks George Benjamini looming; loodan, et ta kirjutab mõne teose ka koorile.

Ma imetlen Morton Feldmani teost „Rothko Chapel“, sest seda kuulates ei juhtu kunagi see, mida sa arvad juhtuvat. Teoses on pidevalt sama kõlafoon, kuid kogu aeg toimub midagi ja see on tohutult huvitav. Nagu Mark Rothko maale vaadates – sa lihtsalt seisad ja vaatad neid värve ja ikka on huvitav...

Vestelnud ANNELI IVASTE